

**П. ЧЕРНИК, Г. БАТИЩЕВА. УКРАЇНА – КИТАЙ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ВЗАЄМИН**

Аналізуються сучасні українсько-китайські відносини. Виокремлено такі аспекти співпраці, як політичний, економічний та військово-технічний. Загострено увагу на проблемних питаннях у міждержавних відносинах. Змодельовано перспективи розвитку стосунків між обома країнами. Наголошено на стратегічній важливості Китаю для України у таких питаннях, як економічна співпраця та військова безпека.

Ключові слова: міждержавні відносини, міжнародна ієрархія, військово-технічна співпраця.

Проанализированы современные украинско-китайские отношения. Выделены такие аспекты сотрудничества, как политический, экономический и военно-технический. Акцентировано внимание на проблемных вопросах межгосударственных отношений. Авторы моделируют перспективы развития отношений между двумя странами, подчеркивают стратегическую важность Китая для Украины в таких вопросах, как экономическое сотрудничество и военная безопасность.

Ключевые слова: межгосударственные отношения, международная иерархия, военно-техническое сотрудничество.

The article analyses modern Ukrainian and Chinese relations. The author distinguishes the following aspects of collaboration: political, economical and military-technical. Contentious issues concerning relations between states are highlighted. Perspectives of development between our countries are modeled. The article stresses on strategic importance of China for Ukraine in the issues of economic collaboration and military security.

Key words: intergovernmental relations, international hierarchy, military and technical collaboration.

На сьогодні в Україні й досі панують доволі радикальні позиції щодо визначення зовнішньополітичного курсу нашої держави. Досить часто участь України у світових процесах обмежується вибором або проросійської, або прозахідної орієнтації, що у принципі є глибоко хибним підходом. Проблеми партнерських взаємин України із згаданими центрами міжнародних відносин полягають у необхідності спочатку достатньо розвинути внутрішній потенціал нашої країни, після чого розвивати відносини з ними на паритетних засадах.

Найбільш звичною є геополітична парадигма осьового протистояння, коли діє «логіка двох блоків або політичних систем», а також протиставлення розвинутої Півночі та Півдня, який розвивається, центра і периферії. У ролі центра виступають США, Західна Європа, Японія, а периферією є країни з нестабільними політичними системами, з несформованими воєнними доктринами, з відсутніми неоліберальними тенденціями в економіці, а звідси – непередбачувані у своїй поведінці держави. Однією з ключових модерних геополітичних парадигм міжнародних взаємин є також концепція регіональної системи безпеки, яка стала надзвичайно актуальною після руйнування системи світової біполярності. З іншого боку, потенційним могутнім геополітичним фактором може виступити мусульманський Схід. Крім того, у зв'язку зі становленням нової картини світу ряд дер-

---

© ЧЕРНИК П. – кандидат політичних наук, Начальник кафедри іноземних мов та військового перекладу Академії сухопутних військ

БАТИЩЕВА Г. – викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу Академії сухопутних військ

жав виявляє намір стати центром регіонального тяжіння.

Реальність є значно складнішою. З розпадом біполярної моделі міжнародних відносин відбуваються значні зміни в геополітичній ситуації країн Сходу. Поряд із економічно потужною Японією у перший ряд провідних держав світу впевнено просуваються Китай, Індія, Туреччина, Сінгапур, Малайзія та інші азійські держави. Створюється нова карта геополітичної реальності. Україна стає однією із з'єднувальних ланок, що ведуть із Заходу на Схід, отже, має шанс стати одним із центрів тяжіння новітньої системи міжнародних контактів.

У цьому контексті особливо важливого значення набуває поява на авансцені світової політики такого провідного актора, як Східна Азія. Вона охоплює величезний трикутник, який простягається від російського Далекого Сходу і Кореї на північному сході до Австралії на півдні і Пакистану на заході. У цьому трикутнику проживає приблизно половина населення планети і знаходиться багато країн, для яких характерні швидкі темпи економічного розвитку. Очевидно, що саме у Китаю з'являється все більше рис лідера не тільки цього регіону, а й світу загалом. Тому вивчення перспектив взаємин України з Китаєм набуває значної актуальності.

Слід констатувати, що досліджень стосовно цієї проблеми в українській науковій площині чимало. Доволі ґрунтовний аналіз українсько-китайських взаємин дали автори В. Бадрак і С. Згурец у праці «Україна-Китай: от проєктов к стратегическому партнерству»¹, водночас щораз швидша зміна «геополітичної картини світу» та все більш упевнене сходження Китаю на світовий «Олімп влад», а також прагнення України зайняти гідне місце у міжнародній ієрархії детермінують гостру потребу відповідних наукових досліджень.

Серед зовнішньополітичних пріоритетів нашої держави Китайська Народна Республіка (КНР) посідає особливе місце. За роки незалежності Україна налагодила зі своїм східним партнером тісну і плідну співпрацю у різних сферах економіки, політики та культури. Характерними ознаками цих відносин є тривалість, стабільність, ефективність; вони ґрунтуються на загальновищезаних принципах міжнародного права, що передбачають взаємну повагу суверенітету й територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи одне одного. Крім того, обидві країни рішуче налаштовані на подальшу співпрацю фактично в усіх сферах суспільного життя.

Існує думка, що українсько-китайські стосунки народилися виключно наприкінці ХХ сторіччя, проте це далеко не так. Віднайдені дотепер скупі письмові й матеріальні свідчення епохи Київської Русі домонгольського періоду підтверджують зародження контактів України-Русі з Піднебесною імперією. Суттєву роль у цьому процесі відіграв славнозвісний Великий Шовковий шлях, що з'єднував по суходолу Китай з Центральною Азією, Близьким Сходом і Західною Європою. Через небезпечність пересування ареалом панування воєвничих кочівників у пониззі Волги та Дніпра основні караванні маршрути проходили південніше Каспійського моря в напрямку Візантії. Разом з тим, можна припустити, що окремі відгалуження цього трансконтинентального шляху сягали Криму й північного Причорномор'я. Проте вважається, що саме через посередництво Візантії до Київської Русі і Китаю потрапляла первісна інформація як про їхнє існування, так і про їхні запити².

Загалом перший досвід міждержавного спілкування новітньої доби у відносинах між Україною та Китаєм належить ще до 1918 року, тобто періоду українських

визвольних змагань і тогочасних спроб побудови української державності. Вже у 1917 р. у Китаї існувала українська колонія, яка налічувала понад тисячу чоловік; у той же час за деякими даними в Україні китайська діаспора становила близько 50 тисяч чоловік. У Шанхаї було започатковано українське об'єднання, а в Харбїні виник Український клуб. У цьому ж місті, як відомо, в 1918 р. було відкрито консульство Української Народної Республіки (УНР). У ті часи в Китаї існувала також українська гімназія, православна церква, Український національний дім, товариство «Просвіта», виходили газети «Засів», «Український голос», «Голос України» тощо³.

В Україні тих часів діяли китайські національно-культурні і навчальні заклади, жвавіми були торговельні зв'язки. Загальновідомим є той факт, що за часів існування СРСР у вищих навчальних закладах, на підприємствах України вчилися або проходили виробниче стажування тисячі китайських громадян. Чимало українських фахівців і спеціалістів працювали у КНР. Це була для багатьох незабутня сторінка українсько-китайських відносин, яка, на жаль, з вини недалекогоглядних політиків тієї доби на якийсь час обірвалась.

Справжні дипломатичні відносини між двома країнами було встановлено 1 січня 1992 р. Важливою подією у розвитку українсько-китайських відносин стало відкриття в березні 1993 р. у Пекіні посольства України. 25 червня 1993 р. міністр закордонних справ України А. Зленко запросив віце-прем'єра Державної Ради, міністра закордонних справ КНР Цянь Цічєня відвідати Україну з офіційним візитом. З 6 по 8 вересня 1993 р. відбувся перший візит до незалежної України китайської урядової делегації такого рівня. Тоді ґрунтовно був проаналізований хід реалізації українсько-китайських документів, підписаних під час візиту Президента України Л. Кравчука до КНР у жовтні-листопаді 1992 р. Особлива увага була приділена питанням розвитку економічної співпраці. З політичних питань відбувся обмін думками щодо проблеми ядерного роззброєння України та надання їй гарантій національної безпеки у зв'язку з набуттям Україною статусу без'ядерної держави⁴.

У січні 1995 р. в нашій країні була розроблена «Державна програма розвитку відносин України з КНР». 3–8 грудня 1995 р. відбувся офіційний візит щойно обраного Президента України Л. Кучми до КНР, в ході якого була підписана «Декларація про розвиток та поглиблення відносин дружби і співробітництва між Україною та КНР», низка інших важливих документів. 21–25 грудня 1997 р. на запрошення прем'єра Держради КНР Лі Пєна Китай відвідала представницька урядова делегація України. За результатами візиту політична і договірно-правова база двосторонніх відносин була доповнена новими документами. Загалом договірно-правова база, тобто перелік міжурядових, міжвідомчих і міжрегіональних угод, містить понад 140 документів і постійно розширюється⁵.

На сьогодні Китай поступово трансформується в економічного та військового гіганта Східної Азії, найпотужнішу країну Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Про це свідчать безпрецедентно високі темпи зростання економіки Китаю. В умовах інтенсивної глобалізації потреби Китаю вийшли за межі можливостей країни, а це вимагає активної участі у міжнародних відносинах.

Слід наголосити на деяких важливих моментах для України. Китай є найбільшим торговельним партнером України в АТР, чого не можна сказати про решту країн Південно-Східної Азії. Створення зони вільної торгівлі між Китаєм та АСЕАН відкриває перед Україною перспективи підвищення рівня торговель-

но-економічних зв'язків із Китаєм та країнами Південно-Східної Азії. Китай має значний досвід залучення й освоєння іноземних інвестицій і міг би стати своєрідним мостом між Україною та значними валютними резервами АТР. Це не тільки відповідало б інтересам українського та китайського народів, але й значною мірою стимулювало б розвиток нового «шовкового шляху», що зв'язував би Європу з АТР⁶.

З моменту встановлення дипломатичних відносин між нашими країнами, Китай одразу посів провідне місце серед найбільших торговельних партнерів України, а також одне з перших – за обсягами споживання українських товарів. Торговельно-економічні відносини між Україною та Китаєм у XXI столітті значно активізувалися, продемонструвавши надзвичайно високі темпи зростання обсягів товарообігу між країнами. Так, у 2005 р. двосторонній товарообіг, за даними української статистики, становив – 2,52 млрд. дол., за даними китайської статистики – 3,28 млрд. дол. США. А у 2008 р. ця сума зросла до 5,6 млрд. дол. США⁷. Серед країн – колишніх республік СРСР Україна посідає третє місце за обсягом двосторонньої торгівлі з Китаєм (після Росії та Казахстану). Про важливість Китаю для української економіки свідчить те, що Китай входить до першої десятки найбільших зовнішньоторговельних партнерів України⁸.

Головними статтями українського експорту до КНР є продукція чорної металургії, хімічної промисловості, мінеральні продукти, машинобудування, а також деревина та вироби з неї, у т. ч. паперова маса. У 2006 р. нарощування обсягів українського експорту відбувалося практично за всіма основними товарними групами. Разом з тим несприятлива внутрішня кон'юнктура ринку металу КНР, зниження внутрішніх цін порівняно зі світовими та як наслідок різке скорочення Китаєм імпорту металу спричинили зниження темпів росту основної експортної продукції України – чорних металів.

Основу китайського експорту до України, на відміну від попередніх років, становили продукція машинобудівної галузі, у т. ч. електротехнічне обладнання, що зумовлено зростанням якості обладнання й конкурентоспроможними цінами, а також традиційний китайський експорт – вироби легкої промисловості (текстиль, взуття тощо), мінеральна сировина, вогнетривкі матеріали (магнезит), продукція хімічної промисловості.

Подальшого активного розвитку набуває співробітництво в галузі машинобудування, хімічної промисловості, енергетики, агропромислового комплексу, в літакобудівній та аерокосмічній галузях тощо. Прикладом такого взаємовигідного співробітництва стала участь ВАТ «СМНВО ім. Фрунзе» (м. Суми), ЗАТ «Насосенергомаш» (м. Суми), ВАТ «Івано-Франківський арматурний завод», а також ВАТ «Запоріжтрансформатор» у виготовленні обладнання для АЕС Китаю. Державним підприємством «Завод ім. Малишева» реалізується проект з постачання до КНР вугільних комбайнів для роботи на тонких пластах БШК-2ДМ (бурошнековий комплекс 2 ДМ). Бурушнекові комплекси успішно експлуатуються в КНР на шахтах провінцій Шаньсі та Шаньдун.

Люстрацією успіхів стала багаторічна вдала співпраця АНТК ім. О.К. Антонова, Харківського державного авіаційного підприємства, ВАТ «Мотор Січ», Корпорації «ФЕД», ЗМКБ «Прогрес» та інших із Всекитайськими авіаційно-індустріальними корпораціями AVIC-I та AVIC-II у літакобудівній галузі. Ними реалізуються спільні проекти у розробці та постачанні окремих вузлів для виготовлення та впровадження в експлуатацію літаків у КНР та у ство-

ренні в КНР першого ближньомагістрального пасажирського реактивного літака.

Китай є стратегічним партнером для України в галузі космічних досліджень. Між Національним космічним агентством України (НКАУ) та Державною космічною адміністрацією Китаю (ДКАК) встановлено ділові зв'язки, відбувається обмін делегаціями та фахівцями.

Залучення в Україну досвіду і технологій виготовлення товарів широкого вжитку, передусім побутової електроніки, за участю китайського великого і середнього бізнесу не тільки сприяло б заповненню українського споживчого ринку, але й створювало б відповідні можливості для відновлення промислового виробництва в Україні.

Китай залишається одним із небагатьох резервів стрімкого та ефективного нарощування експортних можливостей України за рахунок збільшення експорту продукції машинобудування, ракетно-космічної, авіаційної, суднобудівної, ядерної, теплоенергетичної, металургійної та хімічної промисловості, а також продукції ВПК. При цьому найперспективнішими є такі види співпраці, котрі поєднують експорт української високотехнологічної продукції і технологій із розвитком аналогічного виробництва у Китаї. Враховуючи значний науково-технічний потенціал України та обмежені можливості Китаю щодо налагодження випуску такої продукції, можна прогнозувати довгостроковий характер такого співробітництва.

Важливим чинником розвитку двосторонніх контактів у галузі науки і техніки є активізація взаємного інформування. Науково-технічні кола Китаю часто виявляються необізнаними з можливостями і масштабами українського науково-технічного потенціалу. З іншого боку, непоодинокими є випадки, коли українська сторона недооцінює роль Китаю як потенційного партнера, слабо орієнтується у величезних можливостях китайського ринку. Це заважає реалізації пропозицій китайської сторони. Таким чином, існує нагальна необхідність значного посилення двостороннього інформування в галузі науки і техніки та координації його відповідними відомствами двох країн.

Китай виявляє активну зацікавленість у розвитку співробітництва з Україною і в нафтогазовій сфері. Найбільші нафтогазові компанії Китаю «Sinorec» та «PetroChina» виявляють інтерес до здійснення спільних проектів на Азовсько-Чорноморському шельфі. Перспективним напрямком співробітництва вважається подальший розвиток взаємовигідного співробітництва в енергетичній сфері (енергозберігаючих технологій), обміні науково-технічною інформацією, екології, суднобудівній галузі, біомедицині тощо.

Важливим напрямом співробітництва між Україною та Китаєм є започаткування та розвиток побратимських стосунків між містами обох країн. Аналіз досвіду міжрегіональної співпраці китайських міст свідчить, що відносини побратимства сприяють наданню переваг у отриманні інвестицій, створенні спільних підприємств, організації спільних освітніх, наукових, культурних і туристичних акцій, сприяють підвищенню іміджу країн, де розташовані міста-побратими, в китайському суспільстві. Активізація побратимських стосунків заохочує зближення та більш глибоке взаємне пізнання наших народів⁹.

Не останнє місце посідає туристична привабливість України з огляду на стрімке зростання попиту на туристичні послуги серед китайських громадян, який, за оцінками Всесвітньої ради з питань подорожей і туризму – впливової

міжнародної неурядової організації у сфері туризму, посідає за обсягом друге місце в світі.

Геополітичне значення має співпраця в розвитку транспортного коридору ТКASECA та використання можливостей України як транзитної держави для перевезення залізничним транспортом вантажів з південно-східних районів Китаю до країн Європи; спільної участі у будівництві швидкісних залізничних колій в Україні. Активно вивчаються питання збільшення китайських транзитних автомобільних перевезень міжнародними коридорами, які проходять територією України, зокрема через морські порти України, спільна участь у будівництві автомобільних доріг і транспортної інфраструктури, а також у модернізації морських портів в Україні. Чималу допомогу надав Китай Україні й у просуванні до СОТ¹⁰.

Оцінюючи перспективи розвитку співробітництва в економічній сфері, маємо всі підстави розраховувати на те, що Китай у довгостроковій перспективі залишиться важливим зовнішньоекономічним партнером України.

Враховуючи регіональне розташування України і Китаю, маємо привід поєднати зусилля, скоординувати регіональні військові програми і таким чином зміцнити вісь безпеки «Центральна Європа – Євразія – Китай». Для цього потрібно забезпечити співпрацю на рівні військових експертів і стратегів, а також на рівні військово-промислових комплексів (ВПК) країн.

Як не дивно, але саме Китай може виступити гарантом воєнної безпеки України на сучасному етапі. На тлі помітного послаблення уваги до України з боку США, та намагання Росії відновити свій геополітичний вплив на Україну, нашій державі потрібні гарантії іншого типу й іншого формату. Хай як парадоксально це звучить, але таким потенційним гарантом міг би виступити Китай. Який інтерес Китаю? Безперечно, військово-технологічний. Україна могла б стати технологічним донором для Китаю і під прикриттям його сили допомогти йому. А заодно й розвинути власні оборонні можливості. Зрозуміло, ця ідея потребує детальної проробки та переговорів із китайською стороною¹¹.

Отже, окремим напрямком може бути співпраця у сфері високих технологій, зокрема озброєнь, яка тільки-но освоюється Китаєм. Об'єктивно Китай відчуває брак високотехнологічної зброї і, відповідно, навченого персоналу (військові льотчики, управління космічними операціями). При цьому теперішня співпраця з Росією і США має свої межі, оскільки ці країни – потенційні суперники за впливи в азіатському регіоні та у світі. Стосовно Києва у Пекіна такої проблеми просто не існує.

Збройова дружба України з Китаєм до цього часу мала декілька складових. Перша включала поставку завершених зразків озброєнь, як це було зі станціями пасивної радіорозвідки «Кольчуга», партію яких було продано Пекіну 2002 року. Інколи Китай купував і традиційну техніку, таку як артсистеми великого калібру 2С9 і навіть БТР-70. Друга складова – поставки складних агрегатів, а саме: двигуни для авіаційної техніки, ракети класу «повітря–повітря» Р-27 або газові турбіни для військових кораблів, бомбоскидальні пристрої (Красилівський агрегатний завод), гідроакустичні автономні станції та загальні випромінювачі (НДІ гідропріладів) та ін. Нарешті, третя – обмін знаннями і закупівля виробів, які несуть принципово значущі «ноу-хау» для китайської сторони. Саме ця складова стає для Китаю основою двостороннього військово-технічного співробітництва, а для України – заціпоку для підтримання політичного інтересу. Китай і без того періодично атакував українські технології, не приховуючи, що в основі бажання

Пекіна – заміна Росії як імпортера в низці високотехнологічних напрямів. Так, Китай досить спритно обіграв правочин, у процесі якого недобудований крейсер «Варяг» за смішну ціну в 28 млн. дол. опинився в руках військовиків Китаю. Україна пішла на офіційний продаж Китаю технологій виробництва згаданих вище газових турбін для військових кораблів. Також Китаю було продано технологію виробництва іонно-плазмових двигунів для космічних апаратів, яка зміцнила «космічні м'язи» Пекіна, потім – технологію обслуговування двигунів бойових літаків АЛ-31Ф¹².

Непомітно для себе Україна підійшла до принципово нового етапу співробітництва з Китаєм у військово-технічній сфері. Саме Китай надалі може розглядатися військово-політичним керівництвом країни як партнерська сторона при вирішенні низки першочергових завдань, пов'язаних з інтересами оборони і безпеки. До певних досягнень тут слід віднести складений тристоронній проект створення нового пакистанського танка Al-Khalid (проект МБТ-2000), коли Україна стала постачальником найскладнішого вузла – моторно-трансмійного відділення. На початку липня 2009 р. «Укрспецекспорт» підписав з Міністерством оборони Китаю контракт на поставку десантних кораблів на повітряній подушці проекту 12322 «Зубр» і передачу технічної документації цих унікальних машин. Причому керівництво Китаю погодилося оплатити більшу частину боргів Феодосійської суднобудівної компанії «Море». Ключовий момент цього правочину – вибір у партнери України, а не Росії. До успішних можна віднести і низку проектів з модернізації китайської авіатехніки, де міцно закріпив свої позиції АНТК ім. Антонова, передусім у проектах літаків ARJ 21 і Y8F600¹³.

Принципова відмінність Китаю від Росії та України, оборонні підприємства яких часом ідуть у тандемі при виконанні тих чи інших проектів для Піднебесної, полягає в наступному: по-перше, Китай створював і створює власні військово-технічні школи у високотехнологічних кластерах; по-друге, Пекін постійно вдосконалює промислову базу, на якій виробляється або вироблятиметься та чи інша техніка та озброєння. Ці два зрозумілі й принципово важливі компоненти – кадри і бази забезпечать Китаю стратегічну перевагу, навіть якщо відправна точка – експортний зразок ОВТ з Росії, України чи іншої країни – виглядала не такою яскравою.

Зношеність оборонно-промислових фондів у двох слов'янських країнах дуже схожа й іноді вже не дає можливості створювати технічні вироби, здатні конкурувати з китайськими, особливо в категорії «ефективність-вартість». Китай, котрий тривалий час закупував багатофункціональні винищувачі Су-27 за ліцензією, повністю налагодив їх виробництво самостійно і вже володіє власним винищувачем Shenyang J-11¹⁴.

Як це пов'язано з Україною? Справа у тому, що технологічно Китай для себе вже вирішив чимало завдань, пов'язаних зі створенням і розвитком військової техніки на базі радянських зразків. При цьому він значно зміцнив наукові та промислові можливості, щоб не тільки відійти від колишньої збройової залежності від Росії, а й за рядом напрямків запропонувати альтернативні рішення. Українська сторона ще не повною мірою усвідомила, що цей процес потрібно використати з максимальною користю для себе. Наприклад, у рамках розробки проекту «Корвет» для вітчизняних ВМС пропонувалося встановити на корабель артилерійське озброєння саме китайського виробництва. А в січні 2009 року в ході

візиту до Китаю Юрію Єханурову, котрий був тоді міністром оборони України, було запропоновано розглянути можливості двостороннього виробництва надзвукового навчально-тренувального літака L-15, який розроблявся групою «Hongdu», що входить до складу корпорації AVIC I. При цьому важливо знати: на L-15, як і на перспективному російському навчально-бойовому літаку Як-130, встановлюються двигуни AI-222-25F із тягою до 4000 кг, розроблені ЗМКБ «Прогрес» і серійно вироблені ВАТ «Мотор Січ»¹⁵.

Втім, Україна може реалізувати плани вирішення актуальних військово-технічних завдань, взаємодіючи не з Росією, а з Китаєм. Це може видатися суперечливим, але уточнимо: вже є певна подібність у підходах до створення й розвитку озброєнь, сформована попереднім досвідом взаємодії китайців і українців на базі радянської техніки, і потенціал для альтернативних стратегій.

Для початку виділимо лише декілька тем. Роботи з модернізації тих же самих Су-27 вкрай актуальні для українських ВПС. Адже ні щодо модернізації МіГ-29, ні щодо СУ-27 прогресу в переговорах з Росією немає. Але якщо для МіГ-29 – наймасовішого винищувача вітчизняних ЗС – уже є проєкт модернізації з участю тільки вітчизняних ремонтних заводів Міноборони та підприємств Мінпромполітики, то щодо Су-27 такий задовольняючий набір підібрати не вдасться. Можна стверджувати, що надалі саме Китай створюватиме головну конкуренцію Росії з поставками ЗРС ППО великої дальності у ті регіони, куди експорт американських ЗРС «Patriot» неможливий з ідеологічних міркувань. А Україна може в середньостроковій і довгостроковій перспективі розглядати Китай як можливого партнера з модернізації систем ППО в тих сегментах, де українській стороні знадобиться реальна альтернатива російським пропозиціям.

Однак українсько-китайському військово-технічному співробітництву бракує чіткої організаційної структури, плановості та послідовності. Дається взнаки відсутність єдиного координуючого органу в Україні, який мав би визначити пріоритетні напрямки співробітництва та організувати практичну діяльність залучених міністерств і відомств щодо виконання завдань у цій галузі.

Як бачимо, попри доволі перспективні напрямки українсько-китайських відносин існують і певні труднощі у взаєминах між країнами. Якщо для України Китай, як потенційна супердержавка, має важливе значення, то для Китаю, на жаль, Україна не стоїть у списку пріоритетних зовнішньополітичних орієнтирів.

Наприклад, у китайському МЗС Україну віднесено до департаменту країн Європи та Центральної Азії (притому, що там є й окремий департамент Європи, який займається відносинами з Євросоюзом) разом з іншими країнами СНД, зокрема Узбекистаном. Щоправда, для Китаю у цій строкатій групі більше значення сьогодні має не приналежність тієї чи іншої країни до Співдружності, а її участь у Шанхайській організації співробітництва (ШОС). Україна, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Молдова, Білорусь не входять у ШОС, а тому в китайському уявленні розташовані в якійсь незрозумілій зоні між Азією і Європою, не будучи в їхньому розумінні, по суті, ні тим ні іншим. За звичкою, в Пекіні, напевно, були б готові визнати цю зону сферою російських інтересів, якби не сучасні реалії відносин зазначених країн із Росією. Насамперед ідеться про Україну – її в Китаї все-таки почали сприймати (хоч і далеко не завжди) чимось окремим і своєрідним¹⁶.

В останні роки можна сказати, що Китай і Україна повернулися одне до одно-

го спиною. У Пекіні дивляться далі на Схід – на Америку; Україна переймається євроінтеграцією, і її погляд спрямований на Захід. Дві країни не мають політичних конфліктів і протиріч, оскільки вони, за великим рахунком, ніде у своїх інтересах не конкурують і не перетинаються, власне кажучи, одна одній не заважають. Але це не може тривати вічно.

Донедавна Україна дедалі більше цікавила китайців саме завдяки своїй незрозумілості й відмінності від Росії. У китайському інформаційному просторі Україна присутня практично щодня. За порівняно невелику плату після підготовчих курсів вступ до українського вишу гарантований – для Китаю з величезним конкурсом серед абітурієнтів – це розкіш. Китайці швидко інтегруються в українське суспільство, легко заводять друзів серед українських колег, якщо вдається знайти роботу. В Україні немає упередженого ставлення до китайців, як у Росії, тут навчатися дешевше, ніж у Європі і США. Цікаво, що до нас китайці приїжджають за другою і навіть третьою вищою, як правило, спеціалізованою освітою¹⁷.

Україна – дружня Китаю, але загалом політично нестабільна країна з дуже розмитими перспективами на майбутнє. Українська влада за останні роки не зробила нічого, щоб цей імідж змінився, навпаки, у Китаї він став майже стереотипом. Обмін думками та ідеями дуже рідко відбувається на рівні експертів, політиків, оскільки обидві сторони на офіційному рівні не готові до активного спілкування як через різницю потенціалів, так і через «асиметричність» відносин. Китай перетворюється на велику державу. І якщо цього не хочуть помічати в Києві, зберігаючи свою пасивність, то в Китаю виявляється більше енергії і можливостей втягнути Україну в зону свого впливу, нехай поки що економічного та інформаційного. І якщо ще кілька років тому Україна та її керівництво, у принципі, могли йти в Європу не озираючись на Китай, повернувшись до нього спиною, то в найближчі посткризові роки робити це буде дедалі складніше. Не тільки тому, що Європа втратить інтерес до долі України, а й тому, що у Пекіна, зрештою, в тій частині планети, де розміщена Україна, з'являться свої цілком відчутні політичні інтереси, яких Київ уже не зможе просто ігнорувати. Цілком можливо, що як супердержави Китай не повторить помилок СРСР і вражатиме нестандартними кроками, впроваджуючи своє лідерство акуратно, непомітно й неминуче.

Про те, що інформаційна робота в Пекіні планомірно ведеться з прицілом і на Україну свідчить створення в 2008 році української служби Міжнародного радіо Китаю, яке веде мовлення тепер і українською. На жаль, наша країна сьогодні нічого не дає мільярдній нації крім своїх технологій, хоча китайці готові сприймати й українську історію, культуру, науку і, можливо, навіть погляди на світ. Так у Києві практично не помітили факту надання Китаєм одного млрд. дол. кредиту сусідній Молдові. Сума втричі перевищує зовнішній борг цієї країни і становить восьму частину ВВП. Крім того, Пекін готовий гарантувати фінансування всіх економічних проєктів, обрнтованих Кишиневом. Але важливіше інше, і це відразу зрозуміли і в Брюсселі, і в Москві (проте не в Києві): Молдова – перша країна, в якій Китай вирішив реально поборотися за геополітичний вплив, дезорієнтувавши самим лише договором із Кишиневом традиційні розклади й уявлення давніх гравців. Не зрозуміло поки що, чи буде реалізований контракт із Китаєм нинішнім проєвропейськи налаштованим урядом Молдови, проте недооцінювати цієї заявки не можна. Як зазначив один із дипломатів, треба нарешті зрозуміти, що для Китаю «близьке зарубіжжя» – це весь світ¹⁸.

Найважливішим завданням для України сьогодні був би пошук правильної тональності розмови з Китаєм після тривалих років «прохолодної дружби». Під час візитів високого рівня потрібно не так запевняти у дружніх почуттях, як демонструвати Китаю значення і роль України в сучасному світі, в якому Азія буде домінуючим регіоном. Рухаючись у Євросоюз і НАТО, треба вчитися навіть у розмові з таким гігантом, як Китай обстоювати власні інтереси і погляди. Не виключено, що в Китаї доведеться наразитися на інерцію у поглядах, нерозуміння, і не все вийде з першого разу. Ще однією можливістю співробітництва з Китаєм можна назвати активізацію українського бізнесу в Гонконзі та Шанхаї, що стали світовими економічними і торговими центрами та своєрідними воротами у Піднебесну. Тут велика економічна свобода і податкові пільги для іноземців, фондова біржа, яка не поступається європейським майданчикам.

Сьогодні ми всі усвідомлюємо, що Китай перетворився на супердержаву, котра має глобальні інтереси. Водночас китайців зачарувала ідея, початково висунута американським науковцем, щодо існування G2 у межах G20. Китай і Сполучені Штати – ця «Група двох» – повинні грати у світі роль, яку франко-німецька пара відігравала у Європі. Китай інвестує також більше у громадську дипломатію, створивши близько 300 Інститутів Конфуція в усьому світі, розширивши міжнародне радіомовлення, а китайські лідери пишуть статті до відділів коментарів у західних виданнях. «М'яка сила» [soft power] може невдовзі стати китайським гаслом. Отже, в усіх трьох ключових вимірах сили – економічної, військової і «м'якої» – Китай переходить на новий рівень гри. Китай – на відміну від Росії – не виявляє жодних ознак реваншистської, а тим більше експансіоністської сили. Його нинішній стиль зовнішньої політики, хоча і нерідко впертий, є мирним, обережним, прагматичним і еволюційним¹⁹.

Однак історія показує, що в умовах міжнародного розподілу праці, жодна, навіть найпотужніша економіка, якими вважалися економіки Великобританії у XIX сторіччі, Америки та Японії – в минулому сторіччі, об'єктивно не можуть розвиватись, живлячись винятково за рахунок внутрішніх природних, людських чи інших ресурсів. Китай не є винятком, тому потребує та шукає співпраці з усіма можливими потенційними партнерами. З огляду на досить широкий спектр потреб китайської економіки, найбільш ефективне їх задоволення не обов'язково можна знайти у найбільш розвинутих країнах. Тому Україна, маючи власні конкурентні переваги, буде завжди мати унікальні пропозиції.

Три важливі кроки, які Україна може зробити вже щоб інтенсифікувати співпрацю з Китаєм є наступними. По-перше, вивчити, проаналізувати та узагальнити потреби і потенціал України у співробітництві з Китаєм, долучивши до цього процесу, крім центральних та місцевих органів виконавчої влади, асоціації та об'єднання підприємців, дослідницькі установи, окремі компанії та громадські організації. По-друге, вивчити досвід інших країн щодо організації співробітництва з Китаєм. По-третє, збільшити свою присутність у Китаї та обізнаність потенційних партнерів про можливості й переваги співпраці з Україною шляхом проведення «промоційних» заходів, участі у ключових для розвитку двостороннього галузевого співробітництва виставково-ярмаркових заходах, конференціях тощо.

Серед елементів стратегії Китаю та власне стратегічного управління, гідних для запозичення Україною, можна назвати такі: створення й підтримання приваб-

ливого інвестиційного середовища для залучення іноземних інвестицій; вибір стратегічних пріоритетів, насамперед перспективних галузей промисловості, які можуть та вже створюють конкурентні переваги на світовому ринку; масштабні інвестиції у розбудову сучасної транспортно-логістичної інфраструктури та ін.

Китайська культура, як елемент загальносвітової, присутня на всіх континентах, трансформуючи національні культури, у тому числі українську (сьогодні навіть національні українські сувеніри виготовляються в Китаї). Після закінчення нинішньої економічної кризи азійська економічна присутність у світі ще більше посиляться. Китайські корпорації стають транснаціональними, і навіть в Америці та Європі дедалі більше компаній не можуть вижити без застосування на практиці азійської моделі менеджменту.

1. *Бадрак В., Згурець С.* Україна-Китай: От проектов к стратегическому партнерству. – К.: Defense Express, 2009. – 168 с. 2. *Литвин В.* Україна і Китай в історичних зв'язках // *Голос України.* – 2004. – № 53. – С. 4–5. 3. *Гайдюков Л.* Лі Сін. Основна на сьогодні тенденція: українсько-китайські відносини: історія, сьогодення, перспективи // *Політика і час.* – 2001. – №7. – С. 57–61. 4. Там само. 5. *Зеленюк О.* Китай та Україна: хто кому потрібний? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twitterlinks.ru/t/rutwitter/comments/iui4/oleksandr-zelenyuk-kitaj-ta-ukrana-hto-komu>. 6. *Геополітика.* Військово-політичні аспекти: Навчальний посібник. – Львів: ЛІСВ, 2008. – С. 297. 7. Там само. 8. *Китай* пропонує співпрацю // *Урядовий кур'єр.* – 2001. – №74. – С. 3. 9. *Зеленюк О.* *Китай* та Україна: хто кому потрібний? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twitterlinks.ru/t/rutwitter/comments/iui4/oleksandr-zelenyuk-kitaj-ta-ukrana-hto-komu>. 10. *Наголос* на торгово-економічних відносинах // *Народна армія.* – 2004. – № 17–18. – С. 12. 11. *Горбулін В., Бадрак В.* Конквістадор у панцирі залізім // *Дзеркало тижня.* – 2009. – № 34. – С. 5. 12. *Згурець С., Бадрак В.* Чарівність жовтого дракона // *Дзеркало тижня.* – 2009. – №37. – С. 5. 13. Там само. 14. Там само. 15. *Армія* України хоче літати на китайських літаках [Електронний ресурс] // *Росбалт.* – Режим доступу: <http://www.gosbalt.ru/2009/11/13/688629.html>. 16. *Коваль О.* Україна на китайській карті світу // *Дзеркало тижня.* – 2009. – № 45. – С. 5. 17. Там само. 18. Там само. 19. *Garton A.T.* China arrives as a world power today - and we should welcome it [Електронний ресурс] // *The Guardian* 02.04.2009. – Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/print.php?articleid=2338>.